

Проблема зради у повісті Івана Франка «Захар Беркут» (образ Тугара Вовка)

Мета: охарактеризувати образ Тугара Вовка, добираючи переконливі факти, що вказують на причини його зради; удосконалювати навички роботи з епічним твором та медіатекстом; розвивати зв'язне мовлення, логічне мислення, уміння давати оцінку людським якостям, характеризувати персонажів твору, героїв кінофільму (образ Тугара Вовка), вміння вести дискусію; виховувати почуття патріотизму, зневажливе ставлення до зрадників народу, жорстокості, підступності.

Тип уроку: формування та вдосконалення вмінь і навичок (з використанням ІКТ).

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Доброго дня, діти! Подивіться, чи все, що потрібно для роботи, є на ваших партах і сидайте, будь ласка.

II. Актуалізація опорних знань.

Сьогодні ми продовжимо працювати над змістом твору І. Франка «Захар Беркут» та характеристикою його персонажів. А для того, щоб нагадати, що ми вивчали на попередніх уроках, пропоную спробувати відповісти на запитання міні-вікторини. Ви повинні прочитати цитату з твору та визначити героя. Увага на екрани ваших нетбуків (використовується «екзамен» в classroom management). Якщо нема можливості використати цю програму, учитель може запропонувати презентаційний варіант

<https://prezi.com/gstaw7rkv0mk/presentation/>

1. Літературна вікторина.

Упізнай героя за портретними деталями.

1. „Високий ростом, поважний поставою, строгий лицем, багатий досвідом життя й знанням людей” (Захар Беркут).
2. „Їхала на лови посеред гостей гордо, сміло, мов стрімка тополя серед коренастих дубів” (Мирослава).
3. „Мужчина величезного росту й геркулесової будови тіла, з лицем темно-оливкової барви, одітий у шкіру степового тигра” (Бурунда).
4. У нього „хороше, сонцем опалене і здоровим рум'янцем осяяне лице” (Максим).

Упізнай героя за його словами:

5. „Коли б так кождий інший любив свій кутик, то, певно, всі люди жили б на світі спокійно та щасливо” (Максим).
6. „Чи мусимо бути зрадниками свого краю? Ні радше загинути нам із голоду під плотом!” (Мирослава).
7. „Коб тільки мені по тих трупах дійти до влади й сили, – обернувся б і я лицем проти них” (Тугар Вовк).
8. „Що найбільше мене лютить, так се те, що погинемо без бою, без слави” (Бурунда).

Хто кому каже:

9. „Не гордуй бідними, не гордуй низькими, не гордуй робочими... бо хто ще знає, до котрої хто криниці прийде воду пити!” (Максим Тугару Вовку).
10. „Сам ти вчив і наказував мене жити по правді і говорити правду! Невже ж тепер нараз правда так дуже опротивіла тобі?” (Мирослава Тугару Вовку).
11. „Ти, певно, дух того Сторожа, котрого звуть опікуном Тухлі” (Захар Беркут Мирославі).
12. „Доки будете жити в громадському порядку, дружно держатися купи... доти ніяка ворожа сила не побідить вас” (Захар Беркут тухольцям).

(Кожен учень отримує результат з правильними відповідями на питання. Учитель вибірково ставить оцінки в журнал.)

Літературна вікторина - редактор екзамену

Создать Открыть Сохранить Сохранить как Импорт

Справка

Название экзамена: Литературна вікторина

Класс: Общедоступный

Имя преподавателя: К.М.

Продолжительность: 6 мин.

Всего баллов: 12

Оценка: 12/12

1. Упомяни героя за портретными деталями.

1. Дала на лови посеред гостей горо, сіно, нове стріла тополя серед коренястих дубів? Оценки: 1

☐ A. Бурунда

☐ B. Максим

☐ C. Максим Тухол

☐ D. Мирослава

2. Давний росток, повзаний постелею, строгий лицей, багатий досвід життя й знання людей? Оценки: 1

☐ A. Захар Беркут

☐ B. Тугар Вовк

☐ C. Максим

☐ D. Бурунда

3. Мужчина величезного росту й геркулесової будови тіла, з лицем темно-оливкової барви, далій у шкуру степового тигра? Оценки: 1

☐ A. Захар Беркут

☐ B. Тугар Вовк

☐ C. Максим

☐ D. Бурунда

4. У нього „людище, сонцем опалене і здоровим руйнівцем опалене лице“ Оценки: 1

☐ A. Бурунда

☐ B. Тугар Вовк

☐ C. Максим

Готово

Всего 12

NUM

23:06

10.11.2013

Літературна вікторина - редактор екзамену

Создать Открыть Сохранить Сохранить как Импорт

Справка

2. Упомяни героя за його словами

5. „Хайби так кождий мий любив свій кутич, то, певно, від людей жити б не хоті спокійно та щасливо“ Оценки: 1

☐ A. Максим

☐ B. Захар Беркут

☐ C. Мирослава

☐ D. Бурунда

6. „Як мусило бути здриганням свого краю? Ні радше загинути ніж із голосу під лютий“ Оценки: 1

☐ A. Тугар Вовк

☐ B. Максим

☐ C. Захар Беркут

☐ D. Мирослава

7. „Хай тілої нечистоті трупів діти до власти й оли, – обернуся б і я лицем проти них“ Оценки: 1

☐ A. Максим

☐ B. Бурунда

☐ C. Тугар Вовк

☐ D. Захар Беркут

8. „Що найбільше мене лютить, так се те, що погинуло без бою, без слави“ Оценки: 1

☐ A. Тугар Вовк

☐ B. Захар Беркут

☐ C. Максим

☐ D. Бурунда

3. Хто кому каже:

9. „Не гордий батенько, не гордий нильценько, не гордий робоченько... бо хто ще знає, до котрої хто криниці прийде воду пити?“ Оценки: 1

☐ A. Тугар Вовк Максим

☐ B. Максим Тугару Вовку

☐ C. Максим Мирославі

Готово

Всего 12

NUM

23:08

10.11.2013

Літературна вікторина - редактор екзамену

Создать Открыть Сохранить Сохранить как Импорт

Справка

Добавить раздел **Добавить вопрос** **Сохранить задание**

8. „Що найбільше мене лютить, так се те, що погинуло без бою, без слави“ Оценки: 1

☐ A. Тугар Вовк

☐ B. Захар Беркут

☐ C. Максим

☐ D. Бурунда

3. Хто кому каже:

9. „Не гордий батенько, не гордий нильценько, не гордий робоченько... бо хто ще знає, до котрої хто криниці прийде воду пити?“ Оценки: 1

☐ A. Тугар Вовк Максим

☐ B. Максим Тугару Вовку

☐ C. Максим Мирославі

☐ D. Захар Беркут онов

10. „Сам ти знаєш і накушав мене життя по правді і говорити правду! Невже ж тепер нараз правду так дуже опротивіла тобі?“ Оценки: 1

☐ A. Мирослава Тугару Вовку

☐ B. Максим Захару Беркуту

☐ C. Мирослава Максим

☐ D. Мирослава Захару Беркуту

11. „Ні, певно, дух того Старока, которого жути опікує Тухол“ Оценки: 1

☐ A. Захар Беркут Тугару Вовку

☐ B. Максим Мирославі

☐ C. Тугар Вовк Захару Беркуту

☐ D. Захар Беркут Мирославі

12. „Діти будуть жити в громадській порядку, дружно держатися купи... доти наха короля оне не побачить вас“ Оценки: 1

☐ A. Тугар Вовк Мирославі й Максим

☐ B. Максим Бурунда

☐ C. Захар Беркут Тухольцян

☐ D. Мирослава Тухольцян

Готово

Всего 12

NUM

23:09

10.11.2013

Наступні етапи уроку супроводжуються презентацією вчителя, що містить потрібні уривки з фільму та матеріали для використання на уроці

[\(http://prezi.com/ofixg1vflqug/presentation/\)](http://prezi.com/ofixg1vflqug/presentation/)

2. Перевірка домашнього завдання (лист Мирослави або Максима Тугару Вовку).
Ми пригадали героїв повісті, їх слова, та зовнішність, а вдома ви повинні були уявити себе цими героями і написати лист Тугару Вовку від їх імені. Хто бажає зачитати свій лист? (Учні зачитують написані вдома листи)

3. Аналіз прочитаних листів та оцінювання (за пам'яткою, відображеною на екрані)

Пам'ятка для аналізу листа, написаного літературному герою

1. З чого починається лист? (Чи є привітання та звертання?)
2. Чи доречно поставлені питання адресату?
3. Чи відповідає розповідь автора листа змістові прочитаного твору?
4. Яку інформацію автор додає від себе? Чи доречно вона використана?
5. Чи вказано адресанта і дату написання?
6. Наявність мовленнєвих помилок.
7. Загальна оцінка.

III. Мотивація навчальної діяльності.

1. Гронування:

Ким же був Тугар Вовк? Які риси характеру йому притаманні? Утворімо уявне гроно з прикметників та іменників, які характеризують героя (учні по черзі виходять до дошки та вписують слова у «ягоди грона», заздалегідь створеного вчителем у текстовому редакторі).

2. Постановка проблемного завдання: *«Серед вписаних вами слів є слово «зрадник». Що воно означає? Що значить «зраджувати»? Знайдіть відповідь у тлумачному словнику (учні використовують Академічний тлумачний словник <http://sum.in.ua>). Сьогодні на уроці ми спробуємо розібратись, кого ж зрадив Тугар Вовк, чому він це зробив, і як це сталося.*

IV. Оголошення теми та визначення цілей уроку.

1. *Розгорніть зошити, запишіть сьогоднішнє число та тему уроку: «Проблема зради у повісті Івана Франка «Захар Беркут» (образ Тугара Вовка)». На екрані ви бачите вислови про зраду. Який з них, на вашу думку, може стати епіграфом нашого уроку? Як ви розумієте ці слова?*

Мігель Сервантес:

Зрада, може, кому і подобається, а зрадники ненависні усім.

Франсуа де Ларошфуко:

Зради здійснюються найчастіше не з обдуманого наміру, а за слабкістю характеру.

Тацит Публій Корнелій:

Зрадників зневажають навіть ті, кому вони стали у пригоді.

Платон:

Зрадники зраджують передусім себе самих.

Максим Звонарьов:

Не упевнений - не зраджуй.

Аркадій Давидович:

Образливо, коли ти - Іуда, а тебе продають, як Христа.

Юхим Шпігель:

Верх підступності - зраджувати самому собі.

Образ Тугара Вовка, мабуть, найскладніший для розуміння, адже його дії майже завжди є для нас непередбачуваними. Ви назвали його «зрадником», бо саме таким він постає і перед громадою, і перед читачем. Зрада – це ганебний вчинок для будь-кого, тому ми повинні обґрунтувати свої звинувачення, висунуті на адресу Тугара Вовка. Як ми можемо це зробити? Над чим нам доведеться попрацювати?

2. Учні висловлюють свої очікування (дати характеристику образу та вчинкам героя, підтвердити свої слова цитатами з тексту, з'ясувати ставлення громади та інших героїв повісті до Тугара Вовка, сформулювати власну думку щодо цього).

VI. Опрацювання навчального матеріалу.

1. Робота з текстом твору.

Перед нами непросте і об'ємне завдання. Для початку, пропоную познайомитись з обвинуваченням. Знайдіть у тексті твору та зачитайте портрет Тугара Вовка. («...Був мужчина, як дуб. Плечистий, підсадкуватий, з грубим, чорним волоссям, він і сам подобав на одного з тих злющих тухольських медведів».)

2. Виступ учнів-дослідників.

Автор порівнює героя з ведмедем, але називає його вовком. Чому так відбувається, чи є зв'язок між твариною та людиною? Це нам допоможуть з'ясувати учні, які отримали попереднє завдання (виступи учнів з презентацією власного проекту «Вовк-хижак та Вовчик-Братик». Наприклад, <http://prezi.com/lhuwcf5z-ir8/presentation/>).

3. Бесіда «Що спільного між героєм твору та твариною ви помітили у розповідях однокласників?»

4. Робота в парах.

Складання таблиці «Зрада та вірність». (Учні працюють в парах на нетбуках, використовуючи сервіс <https://cacoo.com/diagrams/>. Вчитель обирає одну з таких пар та виводить їх схему на екран, використовуючи програму classroom management. Учні доповнюють відповідь однокласників, пропонують свої варіанти або заперечують попередні, намагаючись переконати клас у своїй правоті).

Кого ж зрадив цей чоловік? Чи були в його житті люди, яким він зберіг вірність? Спробуємо відобразити це у схемі «Зрада та вірність».

Зрада	Вірність
1. Князя	1. Дружині
2. Громади	2. Доньці
3. Монголів	
4. Самого себе	

5. Робота з текстом твору.

Коли ми дізнаємося про зраду князя боярином? Зачитайте та прокоментуйте ці рядки.

«...Тугар Вовк у битві над Калкою зрадив Русь монголам, виявивши їм наперед цілий план битви, зложений руськими князями. ...Боярин стояв у битві в першому ряді і при першому замішанні взятий був до неволі.

Але дивним видавалось декому його швидке увільнення без окуп, хоч боярин божився, що монголи випустили його, шануючи його хоробрість. Діло було темне, а тільки те було певне, що при княжій дворі всі почали якось сторонити від Тугара, і сам князь не довіряв йому так, як довіряв давніше.

Боярин в кінці почув ту зміню і попросив у князя даровизни землі в Тухольщині. Не допитуючись, для чого задумав боярин покидати Галич і для чого хоче закопатись в такий лісистій пустині, та й ще з молодого дочкою, князь Данило дав йому даровизну — очевидно, рад був його позбутися».

6. Робота над уривком з фільму.

Про те, що Тугар Вовк – зрадник ми дізнаємося не одразу, але його поведінка від самого початку здається підозрілою, особливо під час зборів громади. Як відтворив цей момент Леонід Осика, режисер фільму «Захар Беркут», що був знятий в 1971 році за мотивами повісті, пропоную переглянути прямо зараз. (уривок з фільму)

Бесіда за питаннями:

- Чи таким ви уявляли собі Тугара Вовка?
- Чи вдалося режисерові та актору втілити задум письменника? Чому?
- Як поводить себе боярин на зборах?
- Які слова він постійно повторює?
- Про що це свідчить?
- Як ви думаєте, чи знали старійшини те, про що хотів повідомити Митько Вояк? Чи здогадались вони про це після його вбивства?
- Що більше обурило громаду: вбивство їх свідка чи зрада боярином князя?

7. Робота за змістом твору (бесіда).

- Чому Тугар Вовк вирішує звернутись до монголів? Це рішення було спонтанним чи запланованим? («Гнів проти тухольців засліпив тебе і пхає тебе до загибелі. Нехай і так, що ми нещасливі — а чи для того мусимо бути зрадниками свого краю? Ні, радше згинуть нам із голоду під плотом!», «- Сідай, гостю,- сказав він до боярина.- Коли скажем тобі, що ми дожидали тебе, то нехай се буде найвища похвала твоєї вірності для великого Чингісхана. Але все-таки ти троха запізно прийшов. Військо наше жде вже третій день...», «Вона бідна й не знала, як глибоко її батько був уже застряг у тім огиднім багні, як безповоротно він уже впав у безодню, так, що для нього справді не було іншого виходу, як падати глибше, аж до дна»).
 - Чи бився б Тугар Вовк з татарами, якби тухольці визнали його своїм воєводою?
 - Як поводить себе боярин, зрозумівши, що тухольці мають шанси перемогти монголів? («Коб тільки мені по тих трупах дійти до власті й сили,— обернувся б і я лицем проти них. Але сей поганець, сей Максим,— то мені борець! А хто знає, може, й він міг би послужити до моєї цілі? Треба використати його, коли його маю в руках. Тепер, коли він у моїх руках, треба приєднати, вкоськати його трохи,— хто знає, на що ще може він пригодитися»).
8. Робота над уривком з фільму (порівняння образу боярина на початку та в кінці фільму).
- Як же поводить себе боярин, коли розуміє, що тухольці отримали перемогу над монголами? Яким він виглядає? З'ясувати це нам допоможе ще один фрагмент з фільму (відеофрагмент з фільму).*
- Чи вдалося Тугару Вовку залишитися такою ж гордою людиною?
 - Чи зберіг він хоча б власну гідність? Чому?
 - Яким був його останній вчинок?

V. Закріплення вивченого матеріалу.

9. Робота в групах.
- Спробуймо знайти пояснення діям боярина. Заради чого він іде на зраду?

Зобразіть це у вигляді схеми «Заради чого Тугар Вовк стає зрадником?» (учні працюють в групах, використовуючи сервіс <https://cacoo.com/diagrams/> та презентують свої роботи на загальному екрані).

VI. Підсумок.

1. На уроці ми намагалися з'ясувати, чи можна звинуватити Тугара Вовка у зраді. Також ми спробували розібратися у тому, кого, коли і заради чого він зрадив. Повернемося до наших епіграфів. Чи змогли б ці слова врятувати Тугара Вовка від помилок, якби стали його життєвим кредом? Чому? Чи стануть вони життєвим кредом для вас?
2. Дуже приємно, що повість не оминула ваших сердець. Нехай так буде з кожним прочитаним вами твором. Настав час записати домашнє завдання.

VII. Домашнє завдання (на вибір).

1. Переглянути фільм «Захар Беркут» повністю (<http://toloka.hurtom.com>). Свої враження від фільму викласти письмово (за бажанням).
2. Визначити інші проблеми, крім зради, які автор порушив у повісті «Захар Беркут» (письмово).

Список використаних ресурсів:

1. <https://cacoo.com/diagrams/>
2. <http://www.karpaty.com.ua/>
3. <http://ozonlit.org/osud-zrady-hromadi-zarady-zbahachennya-obraz-tuhara-vovka/>
4. <http://prezi.com/>
5. <http://sum.in.ua>
6. <http://toloka.hurtom.com/>
7. <http://traditions.org.ua/viruvannia/demonologiya/1382-8-kult-vovka>
8. <http://www.ukrlib.com.ua/>
9. <http://www.verlibr.com/i-franko-zaxar-berkut-xarakteristika-obrazu-tugara-vovka/>
10. <http://www.youtube.com/>
11. <http://www.zoolog.com.ua/>